

Evniq Arvor (François Caurel) Plounevez Kintin 1874 – Antony 1954)

AR JISTR

(Modernnaet eo bet an doare-skriva)

Eur ger a-raog

En iliz koz eur bourk euz ar Menezioù Du, e weler eur sant skeudennet brao war gein eur haro gouez. Ar skeudenn-ze eo hini sant Telo, eskob, deut euz Breiz-Tramor da avielañ e genvroiz diskennet e Breiz-Izel a-raog ar Zaozon. Telo a oa leun e galon a garantez ‘vid an nesañ. Evid mad hemañ ne derhe dirag poan ebed : kerzañ a ree hep paouez dre ar Vro a-bez, o prezeg n’eus forz peleh, en ilizou kouzlk ha war ar mêziou, el lanneier ; war ribl an dour. D’an noz, goude pedennou hir hag entanet, e kouske war an douar kaled, war ar mein zoken : se oll evid gonid da Zoue, dre ar binijenn, eneou e genvroiz ker.

Mez ar pezh a zeree ouz madou ar horv ne oa ket dilezet ganatñ. Hervez ar gredenn goz a zo e-touez ar Vretoned, sant Telo eo an hini a reas eun avalenneg vraz euz ar haerrañ, e bro Dol.

Siwaz, anaoudegez vad an dud a zo berre ; paotred ar gwez-avalou o-deus kollet pell ‘zo ar soñj euz ar sant madelezuz ; eyr pithirin bennag hepken, hag an dud mahagnet pe gwasket dindan trubuilhou poaniuz ar bed, a ya c’hoaz da weled e arched mein. E istor nan eo ken miret nemed en eul leor buhez-sent-koz bennag, a zigor c’hoaz a-wechou eur beleg galvet da ober pardon ar sant.

*

A-bell ‘zo eta e reer jistr e Breiz,, paneo gwir e veve sant Telo er hantvejou kentañ goude donedigez on Zalver. A-drugarez Doue, avalou a zo e Breiz ar bloaz-mañ ; ar gwez o-deus bet o beh, pezh a hellent dougen. Jistra a vo eta ? Mez bezañ ‘zo jistr ha jistr : beteg ober, greom hini mad.

Soñjet am-eus, lennerien ger, dskrivañ eur pennadig diwar-benn an doare da ober jistr. Kredi ‘ran e vo degemeret mad, ha laouen e vin mar am-mo gallet serviji unan bennag euz lennerien vad *Kroaz ar Vretoned*.

An avalou

Evid ober jistr mad e fell avalou mad. Ar re dous hag ar re hwero eo ar gwellañ. Jistr avalou treñk a zo skildreñk, gwan, ha dui ‘ra m’eo avelet. Galloud a reer, koulskoude, o meskañ gand an avalou all, mez pemp litrad dre gant hepken ; mar be muioh, ar jistr, a vo evel eoul, ha ne vo mad nemed ‘benn ar bloaz war-lerh. Evid am viro ar jistr e vlaz hag e hwez-vad e-pad pell amzer, e tleer hen ober gand avalou dous ha c’hwero hepken, a bep sort, mar dint dare mad. An oll avalou-ze a ra eun evaj mad.

Lezom an avalou treñk. Koulskoude gand ar re anvet *kazo* c’houero, a-wechou e reer jistr nerzuz ha blazet mad. Ar sort kazo-ze a gaver dreist-oll e bro Loudeac.

Amañ e rin deoh eun ali mad, lennerien ger. Pa vo kichenn lakaad plant-avalou, na gemeret ket ar re gentañ a gaver er marhad, na kennebeud ar re ‘vo kinniget deoh evid an izellañ priz. Nan eo ket zoken d’ar marhad e tleer mond da glask plant-avalou. En em erbedet d’an hini ema e vicher dizevel plant ; laret dezañ ober eun dibab deuz ar re dous ha c’hwero, hag, en o zouez, ar re founusañ.

An avalou a dle bezañ dare mad. Ar re ma n’int ket tre a ray jistr hag a duo dioustu ma vo avelet ; ouspenn, koll a ray buan e vlaz hag e hwez vad. Ar jistr-se c’hoaz n’en el viro ket.

An avalou glaz a ra jistr fall. A-raog o lakaad er vilin, e fell gortoz ken ma vint dare mad. Ar gwellañ doare eo o zerru beb ma kouezont war an dour ; o lezel neuze en heol, e berniou tano war plouz seh ha digailhar.

An avalou *brein* ha *du* nan int mad ‘med da deul war an teil ; pa nan int ket du e raint a-wechou jistr mad, mez ouspenn eo gwan ha disliv, n’en em vir ket pell.

Kqalz a zo da ober war-dro an avalou goude ma int serret. Ar bern a dle bezañ greet e lehn nan eus na moueskadurez, na c’hwez fall ebed. Ne dleer ket o berniañ en eul leh kloz, rag an avel na arru ket eno. Jistr greet gand avalou bet klozet a vo ‘vel eoul ha blazet fall.

Mar bez louz an avalou, eo red o gwalhi gand dour red pe dour andon. Evid se, o lakeer war glouejou hag e skuiller an drouer war ar freuz. Na fell ket lezel an dour da ‘n em zilañ en avalou ; er hiz-se e kollfent o nerz ;se a arruo mar dint trempet ha lezet pell ‘barz an dour.

Goude ma’h int gwalhet, e fell o ledañ war ar plouz da zehi ha da heliata.

Avalou skornet eo mad gortoz eiz deiz a-raog ober jistr gante, ha c’hoaz ar jistr n’en em viro ket pell ; disliv e vo ha nebeud a vlaz dezañ. Gand ar sort avalou nan eo ket mad meskañ dour : dour a-walh a zo en avalou skornet !

An avalou na vent ket a-wall o chom er-mêz, mar dint diwallet ouz ar skorn. Evid se e fell goloi ane’ gand plouz e-pad an nozveziou yen, ha d’an deveziou heol, o dizoloi, rag, mar na vint dizoloet, e tommint hag e vint a-wall.

An dour da ober jistr

Ar peurvuiañ, ne daoler ket evez war stad an dour. An oberour jistr, heñvel ouz e vestr koz, a gemer bep sort dour : oll int mad evitañ, an hini tostañ ar gwellañ ! Ola ! ola ! Eun den poelleg, eun den hag a fell dezañ ober labour vad, na rey ket evel-se ! Kemer a rey dour sklêr ha red. Dour glao eo ar gwellañ dersi-oll, na fell ket ankouad se ; dour feunteuniou pe dour puñsou a lak ar jistr da vezañ kaled.

Pegement a zour a fell lakaad d’ober jistr ? War ze, an oberourien o-deus kalz a zoareou disheñvel. Eur re a heuill eru zoñj greet pell ‘zo, eur re all, hervez ar pez o-devez gwelet ober a-viskoaz, heb goulenn digante o-unan, perag se ; darn c’hoaz a lak kalz a zour war digarez ober eur gounid brasoh. Jistr hanter-vad na dalv ken komz amañ. Re a zour a wan ar jistr. Mar bo lakaet dour hervez ar gwir vuzul (5 litrad dre gant), ar jistr a vo mad-tre, dudiu, maguz pe nerzuz ; terri a rey ar zehed, laouennaad a rey ar galon ha mired a rey ar yehed – mar ho kemeret gand muzul !

Galloud a reer ober jistr heb dour, mez neuze eo red meskañ an avalou gand poell : Beo sort avalou dous gand eun drederenn a re hwero a ra jistr deuz ar gwellañ.

Eid kaoud jistr kreñv hag en em viro mad, ne fell ket lakaad muih evid 5 litrad, ar jistr a vo gwan, yen ; red e vo hen evañ er bloaz, rag kleñvejou a zeuio dezañ buan.

Ar bloaveziou avalou nan int ket heñvel. Pa vez seh an hañv hag ar penn kentañ euz ar hoz-amzer, eh heller lakaad muih a zour d’ober jistr : kreñv a-walh e vo, rag “alcohol“ a zo dioustu ar freuz, er bloaveziou-ze.

En eur ger, gelloud a reer lakaad dour, mez an nebeutañ eo ar gwellañ eid m’en em viro pell ar jistr.

Jistr avalou treñk na houl ket dour.

Ar plouz

An avalou, koulz hag ar freuz all, a vo a wall pa vent e-touez traou louz, *dreist-oll, goude ma ‘h int malet*. Dleet eo ‘ta taol evez war pe stad eo ar plouz a dibaber d’ober an dorchenn. Plouz kerh pe plouz gwiniz eo ar gwellañ. Mar n’eus ket an ed eur hleñved bennag, nan eo ket mad mond da gemer plouz an heveleb ed.

An tonellou, pe barrikennou

Amañ e laran d'an oberour jistr : bezet tonellou mad ha kreñv ; skarz et ane' 'dal ma int goullonderet, ha c'hoaz a-raog ar hargou. Ankouahoud a reer se aliez !

Gret ouspenn : gwalhet ho tonellou gand raz. Lakait ar raz da distrempañ e-barz dour bervet (1 lur 'vid eur varriken) ha gwalhet i mad gand an dour-ze, ha gand dour yen goude. Bezañ zo re hag a walh o zonellou gand dour en hini¹ o-deus lakaet lore ha souffr. Se a zo fall, rag al lore a ra d'ar jistr eur blaz mel, an hini² na blij ket d'an oll. Koulskoude a-raog chañj tonell d'ho jistr, poazet eur boulhen souffr, he dalhet en ispill der doull ar bond (pe ar stoufell) : pep blaz ha pep c'hwez fall a yelo kuit.

Muioh eo braz an donell, gwell pe well eo ar jistr.

Ar waskerez

Ne vern ket pe waskerez, oll int mad. Felloud a ra hepken taol ple mad evid ma vo kempenn en diou daolenn etre ar re³ 'vez an dorchenn. Mad e ve e vefe greet taolennou ar waskerez gand koad fao.

Ar penton

Mad eo kaoud, en tu a-raog hag eun tammig izelloh 'vid taolenn ar waskerez, eur penton main da zegemer ar jistr euz an dorchenn. Ar pentonnou koad a zo diêsoh da delhel kempenn, ha, mar o-deus eun tech fall bennag, ar jistr 'vez a-waz euz se.

Ar vilin-avalou

An aoraokaad, pe ar "progrès", 'vel lavar ar Hallaoued, an-eus ledet dre oll bep sort mekanikou da valañ avalou. Mez ar gwellañ c'hoaz – daoust d'ar "progrès" ha daoust ma rey goap ouzin, marteze – ya, ar gwellañ eo 'oa ar *valerez vein*, a weler bremañ dilezet war al leurgêriou, hag en krap ouz ar rojou. Seblantoud a ra din kleved paotred ar "progrès" o houll diganin : « Perag 'ta eo da valerez koz, da valerez vein, ar gwellañ ? » - Respont : « Ar gwellañ eo da genta : abalamour an avalou heb bezañ trohet, ar re *malet*, en gwirionez drsit-oll kig an aval hag a ro d'ar jistr e liou kaer. D'an eil : ar *plus* (pe *had*), o vezañ ma vent flastret dindan pouez ar valerez vein, a lak 'barz ar jistr eru c'hwervoni an hini⁴ a zere mad d'an evaj, heb sikour da vervañ, a ra dezañ eur blaz mad hag hen lak zoken da boazañ gwelloh e poull ar galon. D'an trede : ar valerez vein a zo êzetoh da delhel kempenn, ha daoust ma koust kerroh, e ra dihaou, rag eur jistr gwelloh e kement stumm a zo, a vez greet ganti.

Pa vez hanter valet an avalou, 'vez lakaet an dour e-barz ar valerez vein (5 litrad dre gant) hag ar jao a drey ar vilin ken a vez peur valet an avalou. Et da lakaad an dour evel-se en eur valerez giz-nevez, paotred ar "progrès".

Eildonnelledigez ar jistr

Mar fell deoh e viro ho jistr e vlaz mad, eildonnellet hañ, da lared eo, chañchet barrikenn dañ' goude m'an-eus bervet. Mesket ho jistr, gwell e vo. Nan eo ket diêz ober al labour-ze. Lakaet beb a gelorn dindan eun teir pe beder donell war an dro, pa vint leun, goullonderet ane' er memez tonell, ha pa vo leun ar gentañ barrikenn, gret kemend all d'an

¹ hini : en pehini, er skrid orin.

² an hini : pehini, er skrid orin.

³ ar re : pere, er skrid orin.

⁴ an hini : pehini, er skrid orin.

tonelloù all, betek an hini diwezañ. Er hiz-se, ho-po jistr euz an dibab, jistr hag a vo fresk goude pe tri bloaz.

Ar hao

Ar jistr ‘dele bezañ laket en eul leh fresk, heb bezañ mouesk : ‘leh na dremen ket an avel ha kuit a hwez fall. Ar barrikennou a vez diazezet war beuliou koad pe war vein, eun tammig a-uz d’an douar.

Jistr en boutaill – « Jistr pifet »

Pa’h eo greet ar jistr ha pa en-deus bervet tre, eo eun dra vad ken lakaad en boutaill. Ar boutaillou pri ‘zo gwelloh ‘vid ar re gwer, freskoh int. Ar voutaill stoufet mad a vo lakaet ‘n he sav, eun tammig war gostez. Epeb boutaill eo mad lakaad eur hreunenn resin poazet e-barz ar sukr ; ar hreunenn-ze a vir ar jistr dous.

Mar fell deoh kaoud jistr eoneg, jistra hag a zaillo “*jistr pifet*“ – ‘vel lare ken brao din eur mignon mad – n’hoh-eus ket ‘med dibab gwellañ jistr an dorchenn (hini an eil taol), hen lezel da vervi eur pemzeg deiz bennag, hag hen lakaad goude en boutaillou kreñv (re bri, mar gallet). Stoufet mad, ereet ar stouf ha lakaet ho poutaillou en eul leh fresk : neuze ‘vad ho-po « jistr pifet ! ».

Pa zeuio eur mignon mad bennag da vale d’ho ti, c’hwi a dispako eru voutaillad jistr d’hen degemer. He lakaad a refet war an daol gand lorh, hag ho mignon, d’e dro, a laro gand Taldir :

Jistr ar Breizad ‘zo jistr bevuz,
Henez a lak an dud nerzuz !
Jistr ar Breizad eo ar gwellañ
‘Hallfet da gavoud er bed-mañ !

Greom ‘ta, kenvroiz ker, greom jistr melen mad. Hen evom en on festou, en o fardonioù.

Dielzom a-grenn an evajou kreñv, ar re⁵ nan int mad ‘med da ampoezonniañ an dud ha da vezañ kirieg d’o dizenor.

Ya, evom on jistr alaouret, ha larom c’hoaz gand Taldir :

« Tankerru, henez a oa mad,
Ma ‘mije evet deg podad ! »

⁵ ar re : pere, er skrid orin.